

MAŽEIKIŲ žiemos namų ūkio mokykla (1932–1944), jos auklėtinės ir jų likimai

Juozas VYŠNIAUSKAS

Skiriu Stasei Pociutei, suvedusiai į pažinę mano tėvus

Visuotinis pakilimas, entuziazmas

1918 m. valstybingumą atkūrusi Lietuva entuziastingai, sparčiai žengė į priekį. Pažangą įprasmino, skatino įvairių sričių konsultantai, patarėjai, atvykstantys į nuošalius kaimus. Juose savaitei apsigyvendavo agronomas, statybų specialistas. Moterys ir merginos klebonijose, mokyklose, kaimų didesnėse trobose mokėsi išdarinėti, išpjaustinėti skerdieną, gaminti įvairius patiekalus, serviruoti stalus, kepti pyra-

Mažeikių Vasario 16-osios gatvė 1940 m. Fotografas nežinomas. Jolantos Balandytė Bitinienės nuotrauka

gus, tortus. Vyrai amato mokėsi, dirbdami vyriausiojo statybininko pagalbininkais, kalvių, stalių gizeliais...

Pradinis išsilavinimas tapo privalomu. Pradžios mokyklose maži ir dideli mokėsi skaityti, rašyti, skaičiuoti, skatinama kuo daugiau plėsti akiratį. Gyventojai vis dažniau pradėjo prenumeruoti laikraščius, domėtis praktinio pobūdžio knygomis. Buvo rašomi laišakai, keičiamasi nuomonėmis, patirtimis.

Tačiau... Vis dar buvo ir tokių gyventojų, kurie nesuprato mokslo reikšmės. 1918 m. gimusi Stefa Aselskytė, prisimindama tuos laikus, kai ji buvo 8–9 metų amžiaus, draugui guodėsi: „Užrašė ji (mama) mane į mokyklą eiti. O, Dieve, niekad nenorėčiau

Šeiminkinių (gaspadinių) kursų dalyvės ir jų dėstytojai Aleksandrijos parapijos klebonijoje apie 1938-uosius metus

Iš kairės: Mažeikių žiemos žemės ūkio mokyklos auklėtiniai su dėstytojais prie inspekto per užsiėmimus. Tolumoje matosi statoma Mažeikių apskrities ligoninė. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš www.limis.lt, saugoma Mažeikių muziejuje, MM F 2563; prie Mažeikių žiemos žemės ūkio mokyklos – būrelis jos auklėtinių. 1934 m. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/jpu8X>

daugiau girdėti dėl manęs taip barant mamą, kaip tada ją barė mano tikras tėvas, nes jis nenorėjo leisti mane į mokyklą, o aš eiti net ir per daug norėjau...“ Ji šiaip taip į pradžios mokyklos suolą pateko, bet vėliau nuolatos išgyveno, kad liko pusiau bemokslė. Apie vidurinę (gimnaziją) nedrįso net pasvajoti.

Iš pradinės – į kitas mokyklas

Skuodo rajono Klauseikių kaimo valstiečiai, norėję, kad jų vaikai mokytųsi, turėjo galimybę leisti juos į Truikinų bažnytkaimyje 1910 m. atidarytą Aleksandrijos pradinę mokyklą, kurioje pamokos vykdavo rusų kalba. Klauseikiškiams keturių skyrių lietuvišką mokyklą pavyko įsteigti tik 1937 metais.

Gintališkės kaime (Plungės r.) gimusi Adelė Senkutė tarpukariu, prieš ištekdama už klauseikiškio Antano Skutulo, baigė Rietavo mergaičių žemės ūkio mokyklą. Klauseikiškis Mečislovas Daržinskas žinių, reikalingų pienininkams, mokėsi Belvederio rūmuose (Seredžiaus seniūnija) veikusioje pienininkų mokykloje. Vėliau kaip tos srities specialistas jis daug metų dirbo Tryškių pieninėje.

Tarpukario metais Žemaitijos kaimuose, miesteliuose ir miestuose vykdavo žemės ūkio, amatų, namų ruošos mokyklos, vykdavo įvairūs žemės ūkio, amatų, namų ruošos mokymo kursai. Vieni būdavo mišrūs, kiti – skirti tik berniukams ar mergaitėms. Jų veiklą reglamentuodavo naujai priimti Lietuvos įstatymai, kiti teisės aktai. Net ir hitlerinės Vokietijos okupacijos metais Mažeikiuose veikė šeiminių mokykla, kurioje buvo labai plati dėstomų dalykų programa. Joje 1942 m. žiemą mokėsi iš Klauseikių kaimo atvykusios trys merginos: Adelė Kuokštytė, Stasė Pociutė ir Adelė Abdulskytė.

Mokslas ten truko penkis mėnesius – nuo rugpjūčio 1 iki gruodžio 31 dienos. Plinkšėse, buvusiam grafų Pliaterių ūkyje ir rūmuose, net iki 1958 m. veikė sodininkystės ir bitininkystės mokykla.

Trys ūkininkai iš to paties didelio kaimo

Abipus vieškelio Skuodas–Ylakiai dar tebesančiame kaime iki Antrojo pasaulinio karo ir besikeičiančių okupacijų buvo šešiasdešimt trys gyventojų sodybos. Keturių šeiminių valdė po 30 ha žemės, kiti – po 25, 20, 18, 14, 12, 8 ir mažiau. Šioje publikacijoje – pasakojimas apie tris iš jų.

Kukščiai (Kuokščiai)

Žemaitiškai juos kaime visi vadino Koukštės. Dažniausiai būdavo užrašomas pirmasis pavardės variantas. 1920 m. vasario 20 d. Aleksandrijos bažnyčioje kun. J. Tėveinis, abiem pusėm išreiškus sutikimą, palaimino 36 m. amžiaus Leono Kukščio ir 28 m. turėjusios Adolfinos Čeporaitės moterystės ryšį. Jie abu buvo iš Aleksandrijos parapijos (Mažeikių apskrities Ylakių valsčiaus Klauseikių kaimo).

Jų užsakai ėjo: sausio 25 d., vasario 1 ir 2 dienomis. Liudytojai: K. Bernotas, B. Jautakis, L. Urvikis, D. Kukis. Jaunavedžiai tapo iš Leono tėvų perimto 28 hektarų dydžio ūkio savininkais.

Leonas ir Adolfina susilaukė 6 vaikų: 1921 m. – Leono, 1922 m. – Adelės, jų vaikai buvo ir Petras, Antanina, Izabelė, Napoleonas. Kukščiai sėkmingai ūkininkavo. Jų sodybą sudarė kiemas, didelis ir erdvus dviejų galų gyvenamasis namas, gana naujai atrodanti kūtė-tvartas, klėtis, daržinė. Sodyboje puikavosi žalią vainiką į viršų iškėlęs šimtametis ąžuolas.

(Nukelta į 40 p.)

Prabėgo Nepriklausomybės dvidešimtmetis, užaugo vaikai. Sūnus Leonas už antisovietinę antiokupacinę veiklą 1941 m. sausio 10 d. enkavedistų buvo suimtas, nežinia kur išvežtas ir nužudytas (kalbėta, kad Pravieniskėse). Žmonės pasakojo, jog jį suėmė vien už Maironio „Lietuva brangi“ padainavimą ar ne mokyklos scenoje per kažkokį renginį. Tikslesnės jo suėmimo ir žūties aplinkybės sužinotos tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir gavus įslaptintus atitinkamus dokumentus – jo asmens bylą. Joje pagrindiniu įkalčiu nurodytas ranka rašytas tokio turinio plakatas: „*Tautiečiai! Nebalsuokit, nes balsuodami užsitrauksit badą ir skurdą. Nebalsavęs sulauksi tikros Nepriklausomos Lietuvos.*“

Vyriausiąją dukrą Adelę tėvai 1942 m. ryžosi leisti mokytis gospadinystės (šeimininkavimo) į Mažeikių žiemos namų ūkio mokyklą, nuo namų esančią už keturiasdešimties kilometrų. Tuo pačiu metu į šią mokyklą mokytis išsiruošė ir dar dvi to paties kaimo merginos. Tikėtina, jog jos iš anksto buvo susitarusios dėl tų mokslų vasarą iš tėvų gavusios leidimą lankyti minėtąją mokyklą. Kuri pirmoji iš jų sužinojo apie tokią mokyklą ir ėmėsi iniciatyvos susirasti draugų, norinčių vykti kartu į apskrities centrą penkiems mėnesiams, neaišku. Tiesa, dar iki šiol kalbama, jog prasidėjus mokslams, Kukščiams kilusi mintis atsiimti Adelę iš mokyklos, atseit, geriau tegu eina tarnauti. Gal dėl to, kad merginos tėvai

Kazimiero ir Adolfinos Pocių šeima. Dešinėje pirma stovi Stasė Pociutė. Fotografuota prieš Antrąjį pasaulinį karą

jau buvo dukros mokslams skyrę pinigų, jie galop nusprendė ją leisti užbaigti tą mokyklą. Jei būtų nutikę priešingai, Klauseikiai ir Jedžiotai nebūtų turėję savo garsiosios gospadinės – vyriausiosios šeimininkės.

Abdulskiai

1897 m. vasario 11 d. klauseikiškis Juozas Vyšniauskas Šačių bažnyčioje susituokė su Magdalena Joneikyte. Po metų jiems gimė Domicelė, 1900-aisiais Kostas, 1901-aisiais – Petras, 1913-aisiais – Adelė.

Domicelė Vyšniauskaitė apie 1916 m. ištekėjo už tame pat kaime gyvenančio Kučkos. 1917 m. jiems gimė dukra Rozalija. Kučkai mirus, našlė Domicelė tapo Prano Abdulskio žmona. Gyvendama su juo santuokoje susilaukė sūnaus Petro ir dukters Adelės, gimusios 1923 metais. Abdulskių ūkeliui priklausė 12 hektarų žemės. Jų sodyboje stovėjo dviejų galų troba su kaminu viduryje, tvartas (kūtė), nedidelė klėtis, kiek atokiau nuo šių pastatų – daržinė, o už prūdo – nedidelė pirtis.

Pociai

Abdulskių kaimynystėje gyveno, 18-oje hektarų žemės turėjusiame ūkyje šeimininkavo Kazimieras ir Adolfina Pociai. Jų sodyba buvo prie pat kelio į Gėsalus ir netoli vieškelio Skuodas–Ylakiai. Paėjus apie kilometrą link Skuodo, prie pat vieškelio gyveno Kukščiai. Pocių šeimoje augo dešimt vaikų: keturios mergaitės ir šeši berniukai. Vyriausioji buvo 1918 m. gimusi dukra Staselė (Stanislava). Pocių sodyboje stovėjo gana naujas gyvenamasis namas, klėtis, vinkelinis tvartas ir daržinė su linų džiovykla, vadinamoji douba, bei pirtis.

Namų ūkio darbų mokymas Mažeikių apskrities centre

Tarpukariu dabar Skuodo rajono teritorijoje esantis Klauseikių kaimas priklausė Mažeikių apskrities Ylakių valsčiui. Minėtos trys klauseikiškės merginos – Adelė Kuokštytė, Adelė Abdulskeytė ir Stanislava Pociutė – į apskrities centre veikusią, jas sudominusią Žiemos žemės ūkio

mokyklą, kurioje veikė Namų ruošos skyrius, kartu išvyko per patį darbų karštymetį. Per penkis mėnesius (nuo 1942 m. rugpjūčio 1 d. iki tų pačių metų pabaigos), kaip tai nurodyta mokyklos baigimo pažymėjimuose, joms ir kitoms šios mokyklos auklėtinėms buvo dėstomos tokios svarbiausios disciplinos kaip virimas, kepimas, konservavimas, namų tvarka, skalbimas, rankdarbiai, higiena. Aktualu tai, kad pažymėjimo aukščiausioje vietoje būdavo nurodomas mokinės elgesio vertinimas. Net vertinimo lentelė pradedama tokiais žodžiais: „Jos elgesys ir dėstytojų dalykų mokėjimas taip vertinamas“.

Antrame plane – pamokos, skirtos vaikų augimui ir dailiajam (geram) elgesiui (vėl įvardintas elgesys!), gyvulininkystei, sodininkystei, daržininkystei ir bitininkystei. Vertinimo lentelės pabaigoje yra surašyti balai iš visuomenės mokslo, lietuvių kalbos, skaičiavimo, dainavimo ir kūno kultūros.

Kūno kultūra – paskutinėje vietoje, regis, todėl, kad mokyklos vadovai manė, jog tai nėra merginoms svarbi veiklos sritis, nes kol moterys užsiima visais lentelėje išvardintais ir kitais nepaminėtais, bet dažnai gyvenime pasitaikančiais darbais, jos prisisportuoja tiek ir tiek.

Mažeikių žiemos žemės ūkio mokyklos pedagogų taryba, įvertinusi mokslo metais atliktus darbus ir vykusius egzaminų rezultatus, pripažino, kad Adelė Kuokštytė yra baigusi pilną šios namų ūkio mokyklos kursą, tad buvo nutarta jai duoti minėtą mokslo baigimo pažymėjimą. Jį pasirašė Žemės ūkio politikos departamento atstovas, Mažeikių žiemos žemės ūkio mokyklos vedėjas ir šeši mokyklos Pedagogų tarybos nariai. Pažymėjimo išdavimo vieta ir data: Mažeikiai, 1942 m. gruodžio mėn. 31 d.

Mažeikių žiemos žemės ūkio mokykla, dar vadinta ir Mažeikių namų ūkio mokykla, buvo įsteigta 1932 m. lapkričio 15 dieną. Ji veikė Mažeikių Nepriklausomybės gatvėje stovėjusiame name Nr. 23. Mokyklą įsteigė ir išlaikė Žemės ūkio rūmai, jos veiklą reglamentavo 1926 m. lapkričio 12 d. priimtas Žiemos žemės ūkio mokyklų įstatymas, Žiemos žemės ūkio mokyklų statutas bei taisyklės, taip pat ir 1937 m. lapkričio 30 d. Žemesniųjų ir vidurinių specialiųjų mokyklų ir kursų įstatymas. Tai buvo mišri mokykla, kuri rengė kvalifikuotus žemės ūkio ir namų ruošos darbininkus. Į mokyklą priimdavo 16–30 metų moksleivius, turinčius pradinį išsilavi-

Adelė Kuokštytei išduoto Mažeikių žiemos žemės ūkio mokyklos baigimo pažymėjimas

nimą. Nuo 1940 m. rugpjūčio 1 d. mokykloje veikė Namų ūkio skyrius.

Iš pradžių šiai mokyklai vadovavo agronomas A. Šukys (dirbo iki 1935 m. gegužės mėnesio pradžios). Vėliau, iki 1940 m. rugpjūčio 29 d., jos vedėjas buvo Juozas Gaidamavičius, jo pareigas perėmė Marija Kaunaitė, ją pakeitė Mečislovas Liaugaudas.

Beveik visą laiką mokykloje dirbo du nuolatiniai mokytojai, kiti buvo samdomi (jiems už valandą mokėdavo po 4–10 litų). Pamokas čia yra dėstęs Mažeikių apskrities agronomas Jonas Jasiūnas, „Lietūkio“ skyriaus vedėjas Jonas Butkus, gydytojai Povilas Tautvaišas ir Veronika Gliaudytė, mokytojai Aleksandra Želvienė, J. Gadeikis, Karolis Pukevičius, Stasė Lizdenienė, Albinas Žvirblis ir kt.

Nepasiturintiems moksleiviams už mokslą apmokėdavo Žemės ūkio rūmai, vėliau – Valdyba. Savivaldybė ir kitos organizacijos bei įstaigos nepasiturintiems moksleiviams skirdavo pašalpas. Mokiniais, kurie į mokyklą važinėdavo traukiniais, mokslo metais bilietams taikydavo 50 proc. nuolaidą.

Vienais metais čia mokydavosi vaikinai, kitais –

(Nukelta į 42 p.)

Stefa Aselskytė. Fotografuota Sedos fotoateljė

merginos. Pavyzdžiui, 1939 ir 1941 metais – tik vaikinai, o 1940, 1942 ir 1943 m. – tik merginos. 1933–1943 m. mokyklą baigė 224 mokiniai.

Mokykloje buvo dėstomos tokios žemės ūkio disciplinos kaip sodininkystė, daržininkystė, bitininkystė, zoohigiena, gyvulininkystė, statyba, kooperacija, ekonomika, skaičiavimas, visuomenės mokslai, žemės ūkio teisė, karinis paruošimas, kūno kultūra, higiena ir lietuvių kalba. Merginos čia įgydavo šeimininkėms reikalingų žinių, buvo mokytojos ir kitų disciplinų.

1937 m. spalio mėnesį Juozas Lukštaraupis pagal sutartį šiai mokyklai trejiems metams išnuomojo mūrinį dviejų aukštų gyvenamąjį namą dabartinėje J. Basanavičiaus gatvės name nr. 13, sandėliuką mal-koms, garažui, skalbyklai, žemės sklypelį. Nuomojamame pastate buvo įrengta salė, klasės ir bendrabutis. 1939 m. į jį visi mokiniai jau nebetilpdavo. Nepatekę ieškodavo nuomojamų kambarių mieste.

1940 m. sovietams okupavus Lietuvą, mokykla tęsė savo veiklą. Nuo 1940 m. rugsėjo mėnesio ji buvo

pavaldi Lietuvos SSR žemės ūkio liaudies komisariato Žemės ūkio švietimo valdybai, 1941–1944 m. – Žemės ūkio vadybai, kuri ją ir išlaikė. 1944 m. lapkričio mėnesį dėl nežinomų priežasčių tuometinės valdžios sprendimu mokykla buvo uždaryta.

Pažintys su mokslo draugėmis iš kitų vietovių

Aprašomoje Mažeikių žiemos žemės ūkio mokyklos 1942 m. laidoje buvo 25 merginos. Trys iš jų – minėtosios klauseikiškės, o kartu su jomis: Mylė Bagdonaitė iš Buknaičių (Mažeikių paštas), Albertina Navickaitė iš Laižuvos, Ona Šarkytė iš Žiuogaičių kaimo (Viekšnių paštas), Bronė Rodzytė iš Traškučių kaimo (Mažeikių paštas), Eufemija Knabikaitė iš Žibikų kaimo (Viekšnių paštas), Irena Zatlėraitė iš Rusteikių kaimo (Latvelių paštas), Kazė Jasmontaitė iš Šapnagių kaimo (Kruopių paštas), Zuzana Valentinavičiūtė iš Juodeikių kaimo (Pikelių paštas), Vincė Švažaitė iš Laižuvos, Adelė Liauksminaitė iš Jonaičių kaimo (Tirkšlių paštas), Juzė Viliutė iš Letenių kaimo (Tirkšlių paštas), Bronė Virkutytė iš Letenių kaimo (Tirkšlių paštas), Vera Žibavičiūtė iš Ukrinų kaimo, Jadzė Augustauskaitė iš Obeliškių kaimo (Židikų paštas), Liuda Jurkutė iš Gricaičių kaimo (Ylakių paštas), Aleksandra Girdenytė iš Juodeikių kaimo (Lekavos paštas), Stefa Kestavičiūtė iš Dapšių kaimo (Ventos paštas), Anyda Dragūnaitė iš Biliūniškės kaimo (Papilės paštas), Erika Rudzytė iš Vydaučių kaimo (Vegerių paštas), Hermina Kniubytė iš Mažeikių, Lidija Grėtininkaitė iš Naikių kaimo (Mažeikių paštas), taip pat ir šio sąrašo sudarytoja Stefa Aselskytė iš Nausodės kaimo Zabrukių vienkiemio (Sedos paštas). Ji savęs į tą sąrašą neįtraukė, nes jį sudarė norėdama turėti bendramokslių adresus, kad galėtų joms po mokslo baigimo siųsti laiškus. Šiame sąrašė pirmą įrašytą klauseikiškę Stasę Pociutę, antra – Adelė Kuokštytė. Tai padaryta neatsitiktinai.

Mokymosi užrašai ir mokslo baigimo pažymėjimas

Mano rankose – Adelei Kuokštytei išduoto mokslo baigimo pažymėjimo kopija ir Stefos Aselskytės mokymosi metu atliktų užrašų sąsiuviniai. Iš horizontaliai suliniuotų didelio formato lapų siūlais susiūtas sąsiuvinis. Jo viršeliai dvigubi – iš pilkš-

vo ir rusvo šiek tiek storėlesnio popieriaus. Ant priekinio viršelio savininkės plunksna juodu rašalu pabrėžta „Raštų pavyzdžiai“. Tik tiek. Jo viduje ta pačia plunksna nusirašyti raštvedybos pavyzdžiai. Tik neaišku, per kokius užsiėmimus tai daryta – gal per visuomenės mokslo.

Pirmajame puslapyje – pavyzdžiai, kaip raštu užsisakyti laikraštį ir prekes, kituose – kaip rašyti įvairius prašymus, sutartis, pažymėjimus, įgaliojimus, pakvitavimus, aktus, protokolus, testamentus. Tokiais pavyzdžiais užpildyta tik pusė sąsiuvinio.

Po šiais raštvedybos pavyzdžiais – datos: 1942 m. rugpjūčio mėn. 20 d.; 1942 – VIII – 31; 1942 m. rugsėjo 15 d.; 1942 m. gruodžio 15 d. Jos rodo, kad užrašai vesti šioje mokykloje mokymosi metu.

Kita sąsiuvinio pusė – mieliems užrašams

Kitų S. Aselskytės raštų sąsiuvinį neišliko. Gal daugiau jų ir nebuvo. Todėl verčiame antrąją aprašytojo sąsiuvinio pusę. Ji prasideda prisiminimais, kurių – septyni. Po jų – eiliuotas pasakojimas „Mažiečių Ž. Ž. Ūkio Mokykla“. Jį sudaro 54 posmai. Pirmasis jų:

*Pirmoje gražaus rugpjūčio,
Kai šiltieji vėjai pūtė,
Mes važiuojam iš namų
Miestan semti sau žinių.*

Aprašomi dėstomi dalykai, tarp kurių ir dailūs elgesys. Po to, pradedant mokyklos vedėjų, apdainuojami, apibūdinami kiti dėstytojai.

Merginų ir moterų mokymų kursų dalyvės kartu su savo dėstytojomis. Pirmoji iš kairės (sėdi ant vejų) – Stefa Aselskytė. Spėjama, kad merginos – 1942 m. vykusio kulinarijos kursų klausytojos. Nuotrauka iš J. Vyšniausko albumo

*Kitas lektorius petingas
Ir iš tikro gan juokingas.
Nesakysiu pavardės,
Nes jis paukščių giminės.*

*Vieną akį jis primerkia.
Jei nežinom ko, tuoj keikia.
O mes netveriam juokais,
Visos lendam po suolais.*

Ir devynioliktas posmelis apie šių mokslų svarbą:

*Šitas mokslas sudėtingas
Ir mergaitėms reikalingas.
Žinome, kad be tvarkos
Nėra laimės nei doros.*

Užrašytas dar ir kitas eilavimas – jo pavadinimas „Kombinuojam“. Šešiolikoje posmų aprašoma būtinybė kombinuoti ne tik mokantis iš knygų ar klausantis lektorių bei atsakinėjant, bet ir kepatant duoną, gaminant kitus valgius, kai karo metais stokojama vienų ir kitų produktų.

Na, ir aštuoni posmai apie tai, „Kiek kainavo diplomai“. Paskutinis jų:
*Dabar esam diplomuotos,
Šypsomės linksmi.
Eilės jau padeklamuotos,
Jums lenkiamės žemai.*

Po juo: 1943-I-3. *Prisiminimui J. Augustauskaitė*

Paskutinis kūrinėlis, atrodo, rašytas ir užrašytas mokslo draugės Jadzės Augustauskaitės, nes kitas braižas. Neaišku, ar pirmieji du eilėraščiai irgi jos,

(Nukelta į 44 p.)

ar kitos šios mokyklos auklėtinės. Visa tai – mokyklos auklėtinės Stefos Aselskytės išlikusiame mokslo metais rašytame sąsiuvinyje.

Aselskiai ir Stefa Aselskytė iš Nausodės kaimo

1861 m. Nausodės kaimo Zabrukių vienkiemyje gimęs Jonas Aselskis apie 1899-uosius metus į žmonas parsivedė 1878 m. Luobos kaime gimusią ir užaugusią Prano Remenio dukrą Rozaliją Remenytę. Su ja susilaukė aštuonių vaikų. Vyriausioji dukra Genutė 1920 m. išteikėjo į Ketūnus už Povilo Antanavičiaus.

Šeimos galva Jonas Aselskis mirė 1934-aisiais, būdamas 72 metų amžiaus. Prieš tai, sausio 6 d., namuose buvo surašytas jo testamentas, pagal kurį žemė, visas namų ūkis ir turtas atiteko J. Aselskio žmonai Rozalijai. 1935 m. pavasarį J. ir R. Aselskių duktė Rozalija išteikėjo už kaimyno Bonifaco Šakio. 1937 m., sirgdamas džiova, mirė sūnus Kostas.

1938 m. buvo atliktas ilgokai lauktas turimo miško apskaičiavimas-įvertinimas 1926 m. taksa. 1940 m. liepos 19 d. pas Sedos notarą Balį Knyvą Rozalija Aselskienė ir jos sūnus Bronius Aselskis sudarė dovanojimo aktą. Pagal jį žemės ūkis (jam priklausė 30 ha 58 arai žemės) su visais jame esamais gyvenamais ir negyvenamais trobesiais, gyvu ir negyvu inventoriumi perėjo pilnon ir išimtinon sūnaus Broniaus Aselskio nuosavybėn.

Šiame dovanojimo akte nurodyta, kad dovanojamame ūkyje R. Aselskienei skirtuose kambariuose iki jos mirties turi teisę gyventi ne tik ji, bet ir jos duktė Stefa Aselskytė, „o Albinui Aselskiui Bronius Aselskis privalo leisti nemokamai gyventi dovanotame ūkyje, duodant nemokamai visą išlaikymą, iki Albinui Aselskiui sueis pilni dvidešimt vieni metai.“

Galima manyti, kad 1918 m. gimusią Stefą Aselskytę, kai ji mokėsi Mažeikių žiemos namų ūkio mokykloje, išlaikė ir už mokslą mokėjo ne tik mama, bet ir brolis Bronius. Stefa besimokydama susidraugavo su jau minėtomis bendramokslėmis iš Klausėikių, ypač su Stase Pociute, kuri anksčiau pateiktame sąrašė įrašyta pirmuoju numeriu. Jos Stefai papasakojo apie jų kaime gyvenantį gerokai vyresnį Petrą Vyšniauską, kuris tada turėjo tvarkingą šešiolikos hektarų dydžio ūkelį. Jame, be gyvenamojo namo ir ką tik baigto statyti didelio tvarto su užvažiuojamu tiltu, dar buvo klėtis, daržinė su linų džiovykla, pirtis su meistarne bei nemažas sodas.

Susitikimų, susipažinimų vietos

Nuo Sedos iki Ylakių – 20 kilometrų žvyrkeliu. Tais laikais susisiekti buvo galima ne tik arkliniu vežimu, bet jau ir dviračiu. Dažniausiai buvo keliaujama į aplinkinėse bažnyčiose vykstančius atlaidus, į miestelių tradicinius jomarkus, turgadienius. Toks turgadienis Ylakiuose vadinosi seredos (trečiadienio) turgumi, o Sedoje – petnyčios (penktadienio).

Jaunimas susitikdavo, susipažindavo turgadienių metu, dalyvaudami įvairių jiems skirtų organizacijų veikloje, mokyklose, organizuotuose mezgimo, audimo, šeiminkavimo kursuose.

Mažeikių žiemos žemės ūkio mokykloje, mano žiniomis, austi nemokydavo, nors ir buvo rankdarbių pamokos. Austi Stefa Aselskytė ir Stasė Pociutė mokėsi ne tik iš savo mamų. Yra išlikęs Stefos sąsiuvinis, kuriame – labai tvarkingai pateikti audimo pavyzdžiai, raštai. Kad toks sąsiuvinis atsirastų, mamos žinių neužteko – turėjo būti aukštesnės kvalifikacijos vadovė, specialistė.

Stefos šeimos archyve tebesaugoma pirma lietuviška knyga apie audimą. Jos prakalboje rašoma: „*Leisdami šią knygėlę žemės ūkio rūmai nori sodžiaus audėjoms padėti vieną kitą sunkesnę audimo dalyką paaiškinti, kad joms audimo darbas būtų lengvesnis ir suprantamesnis. Sodžiaus audėjoms nereikia visko iš pat pradžios mokytis. Jos jau yra ėjusios savo motinėlių audėjų mokyklą. Toji mokykla paliko mūsų tautai didelę dovaną – sodžiaus audimo meną. [...] Pagrindines audimo žinias žodžiais ir brėžiniais mes ryžomės užrašyti ir šioje knygėlėje, patiekti skaitytojoms. [...] Ši knygėlė yra pirma apie audimo mokslą lietuvių kalba.*“

Vieno storo sąsiuvinio pirmojo viršelio vidinėje pusėje yra išlikęs toks įrašas „*Virimo receptai. 1936 m. Stapa Aselskaitė*“. Šiame sąsiuvinyje brėžiančia plunksna juodu rašalu surašyta apie 140 įvairių valgių ruošimo, gaminimo receptų. Šie užrašai sufleruoja, jog Stefa Aselskytė, be Mažeikių mokyklos, aštuoniais metais anksčiau baigė dar kažkokius šeiminkavimo kursus arba tuos receptus iš kažko buvo neskubėdama atidžiai persirašiusi.

Žodžiu, klausėikiškė Stasė Pociutė ir nausodiškė Stefa Aselskytė, gyvendamos viena nuo kitos atstumu daugiau kaip 30 kilometrų, viena kitą pažinojo dar prieš susitikdamos Mažeikių žiemos mokykloje. Gali būti, kad ta ankstesnė pažintis jas bei kitas

klauseikiškes ir atvedė į Mažeikius. Tikėtina, kad ir Stefa savo būsimą vyrą pažino gerokai anksčiau, nei galėjome pamanyti. Ji pastarajam 1942 m. kovo 15 d. Zabrukių vienkiemyje rašytame laiške apgailestauja, kad Staselė (tikriausiai, Pociutė) vėlai juos į pažines suvedė, ir kviečia atvažiuoti (tų pačių metų vasarai baigiantis prasidėjo mokslai Mažeikiuose).

Pažadai susirašinėti laiškais

Stefa Aselskytė ir mokydamasi Mažeikiuose susirašinėjo su drauge, kuri, atrodo, tą pačią mokyklą, nors joje audimo ir nemokė, buvo baigusi prieš metus arba kiek ir anksčiau. Gal ji ir kur kitur mokėsi, nes savo laiške ji rašo apie mezgimo, audimo kursus, kuriuos ji veda: „*Stefute, kaip buvau sakiusi, kad bus audimo kursai, bet jie nebeįvyko. Po Naujųjų metų sutikimo 15 dieną sausio bus kartu ir mezgimo kursai. Ir dabar yra mezgimo kursai, vieno mėnesio. [...] Na, kas pas Tave girdėti. Kaip sekas mokytis, ar įdomu? Man buvo labai įdomu ir malonu mokytis. Linkiu pasisekimo moksle. O aš irgi vargstu – mokau nerti vėl Žem. Kalvarijoj. Pavasarį buvo labai geros nėrėjos, o dabar yra silpnesnės – kiek blogiau, bet niekis. Po naujųjų metų bus antra laida nėrimo kursų. Žinai, Navickaitė Stasė atvažiuos pas mus audimo kursų vesti. Būsime mes abi. Kursai bus dviejų mėnesių. [...] Tavęs pasiilgusi Zosė 1942 XII 18 d. Žem. Kalvarija, Šazaičių kaimas.*“

Gal mokytojoms, auklėtojoms paraginus, o gal savaime moksleivėms prieš išsiskirstant į savuosius namus buvo kilęs noras ir duotas abipusis pažadas susirašinėti laiškais. 1943 m. vasario 21 d. draugė Stefa Kęstavičiūtė iš Dapšių Stefai Aselskytei atsiuntė tokias eilutes: „*Parašyk, kaip gyveni. Juk mes visos, rodos, pasižadėjome rašyti. Tai būtina parašyk. Lauksiu. [...] Tiek to, aš tikiu, kad mudvi vis tik susivažiuosiva ir įspūdžiais pasidalinsime, nes man labai įdomu.*“

Liuda Jurkutė iš Gricaičių 1943 m. vasario pirmąją rašytame trumpame laiškelyje lyg ir pasigiria S. Aselskytei: „*Aš parašiau Kazytei, Herminai, Juzei, Mylei, Erikai, Abdulskeytei ir dabar tau, Stepute.*“

„*Aš iš mokyklos parvažiavusi labai liūdnai gyvenu. Mažai kur išeinu ir į Mažeikius tik du kartus buvau nuėjusi. Sužinojau, kad mūsų mokyklos mokinė Vincė Švažaitė apsivedė su Voldratu iš Juo-*

deikių, kuris buvo atėjęs į išleistuves. [...] Lėteniai, 1943 02 26 Bronė Virkutytė“

„*Sveika, Stefute, [...] O kas link jomarkų, esame juos užmiršę. Niekur nebevažiuojame, nes nėra ko pirkti nei parduoti. Tėvelis nevažiuoja, reikia ir man namie likti, nes pėsčiomis per tolimes kelias, nors esu tavęs labai ir labai išsiilgusi. Juk tu dėl manęs buvai geriausia draugė. Tavo gerumo bei nuoširdumo neužmiršiu niekada niekada, bet prieš likimą žmogus neatsilaikys. Jei Dievas duos, vasaros metu gal galėsime dažniau susitikti ir pasikalbėti. Stepute, tu man rašai, gal aš ištėkėjau už vyro. Juk tu žinai, kad aš neturiu mylimo berniuko, su kuriuo galėčiau taip greitai apsisvesti. Iš viso aš dabar negalvoju nei apie berniukus, nei apie vedybas, nes dabar karo laikas, yra baisūs laikai. [...] Aš gyvenu labai prastai, dirbu kasdieninius namų ruošos darbus. Dabar pas mus Tirkšlių bažnyčioje sekmadienį prasidės rekolekcijos ir tęsis penkias dienas. Jas ves garsus pamoklininkas tėvas Bružikas. Kviečiu, Stapute, atvažiuoti – susitiktume. Jeigu atvažiuosi, palipk pas choristus. Mane ten rasi. Aš visada ten esu. [...] Su pagarba Jums Jūsų išsiilgusi Juzė. Laukiu atsakymo. 1943 IV 02 Lėteniai*“

Cituojamas Juzės Viliutės laiškas – vienas paskutiniųjų, rašytų buvusių mokslo draugų Stefai Aselskytei. Jis išsaugotas jos šeimos archyve. Paskutinis laiškas parašytas 1943 m. balandžio 10 d. jos geriausios draugės Stasės Pociutės.

Karas, kol buvo užimtas Berlynas, tęsėsi dar vienerius metus, o neramūs, baisūs laikai – kur kas ilgiau. 1944 m. rudenį į Lietuvą ilgam sugrįžo rusų okupacinis režimas.

Metas kad ir kuklioms vestuvėms (Stasės Pociutės laiškas)

„1943 I 17 d. 10 val. vakaro

Stepute

Atsimenu, kaip šiandien, kai mes išsiskyrėm, verkėm, bučiavomės, kaip gaila buvo palikti mielas drauges, bet parvažiavusios rodom visokių gyvenimo rūpesčių, nelaimių ir bėdų, kartu ir džiaugsmo, bet mes, Stepute, nepamirškime viena kitos, dalinkimės gyvenimo džiaugsmiais ir rūpesčiais ir bus visom len-

(Nukelta į 46 p.)

Prie naujai atstatyto kaimo kryžiaus. 1933 m. Priekyje per vidurį stovi Stasė Pociutė

gviau, taip, kaip kartu gyvenome, kartu valgėme ir miegojome, prisiminus net ašara rieda. [...] tai, širdelė, kada mes besusitiksim, aš siūlau atvažiuoti į Ylakius trečiadienį, tai yra rods 27 sausio, tuomet aš būsiu ir jis bus, tai sutarsim. Ar šiaip, ar taip, aš manau, kad pareisi pas mus gyventi ar ne taip. Aš manau, jei kelias nebus blogas, tai tikrai lauksim jūsų Ylakiuose. [...] buvau jau po to du sykius Mažeikiuos su mama pas gydytoją, ir buvau susitikusi ponią Želviene, su kuria švelniai pasikalbėjom. Ji parvažiuos į Ylakius kurselių 23 dieną, tai susitiksiu dažniau. Buvau dar sutikus Vincutę ir Juzę Mažeikiuos. Tai tiek to ir baigiu rašyti, nes jau vėlus sekmadienio vakaras, rašau jau ketvirtą laišką iš eilės, vis tom draugėm mielom. Tai iki pasimatymo. Tave mylinti Pociutė“

„Stepute!

[...] aš vėl su savo patarimais. Be to, kaip gerai ir žinomai draugelei linkiu, laukiu, kad kuo greičiau

apsivistum su mano kaimynu, ir aš linkiu ir atvirai sakau, kad tai įvyks, ir, miela Stepute, neatidėliok to, kas galima šiandien. [...] Dar pridėdu nuo savo pusės ir iš tikros širdies, kad tau kas sakys ar peiks, nieko neklausyk ir neimk į galvą, nes aš jį geriau žinau ir pažįstu. Be to, aš žinau, kad ženijantis visada yra visokių kalbų, bet niekuo netikėk, aš už viską atsakau. [...] Jei vyras nepatinka, tai jau čia kits dalykas. Už netinkamo ir nemylimo nepatariu ir aš taip pat neičiau, nors aukso kalnus siūlytų. [...] dabar tai jau tikrai baigsiu ir mama liepia eit miegot, nes jau labai vėlu. Linkiu kuo greičiausiai apsivesti ir laimingai, ir linksmai gyventi. Iki greito pasimatymo Klauseikiuose. Mane pakviesi į pirmojo sūnaus ar dukrelės bunkėtą. Draugė Stasė (To laiško niekam nerodyk).“

„1943 II 17

Stepute!!!

[...] Ir aš noriu, kad tos mūsų piršlybos išeitų į tiesą ir vestuvės nebūtų atidėliotos. Juk žinai, Steput, kad gyvenime yra taip, ką jau pradėdi atidėliot, tai jau tas taip ir nueina niekais. [...] Linkiu kuo greičiausiai pasimatyti Klauseikiuos, dar kartą Klauseikiuos. Broliams daug daug gerų ir linksmų dienų. Pociutė“

„1943 III 17

Stepute! Atleisk, kad drįstu vėl aš savo laišku tave trukdyti. [...] Sakyk, mieloji, kodėl nebėjai už Petro, dėl kokios priežasties, sakyk atvirai [...]. Jis sako, kad po Velykų ar per Velykas sutarė, ar kaip ten, ar tiesa? Ar ne. Man atrodo, kad būtumei ėjus, bėdos gi neturėtum ir nesigailėtum, bet ką aš galiu žinoti, [...] gaila, kad jūs piršlius atmetėt – būtute tikrai apsivedę, jei būtų buvę piršliai. [...] aš audžiu dabar milą, po to ausiu divonus. Sakyki, širdelė, ar negalėtum man patarti, kaip reikia daryti man, nes noriu austi tokius kaišytus, kaip mokinai, patark, kaip reikia nudažyti linus ir vilnas. [...] Žinai ką, ar nepasiokatyti kada nors atvažiuoti į Ylakius, dabar labai geras kelias, su dviračiu galima puikiai važiuoti. Dar žinai ką, A. Kuokštytė ženysis per Velykas ar po Velykų. Bus vestuvės ir mane pakvietė į gaspadines, ot bus šoksenos ten. [...] Ir labai labai laukiu atsakymo. Tave mylinti Stasė. Visiem labų dienų nuo manes ir nuo brolio.“

* * *

„Stepute!!!

[...] Klausi, ar aš galėsiu per vestuves tau padėti. Tau tai su mielu noru galėsiu padėti kada tik reikės, nors ne ką gero aš moku, juk pati žinai, kiek ką mokame, bet juk abidvi susidėjusios šį tą padarysim. Tu, Stepute, ruošies, taisais naujam gyvenimui, skubi kraitį krauti į skryneles ir galvoji, kaip bus, kai apsivesiu, kaip gyvensiu su vyru, ar ne? Juk tiesa, tas yra dabar tavo galvoj. Bet nesirūpink, viskas bus gerai. [...] aš kartais vyresniųjų klausiu, ar gera yra vedusiems, kad visi apie tai svajoja. Na. Jie sako, kad nereikia didelės laimės, kai gali sutarti. Tuomet nei darbas esti, nei neturtas baisus. [...] Be to, moteriai juk reikia visur nusileist, pasižadėt kantrybe ir meile. [...] Ir aš kartais pagalvoju, kaip gera būtų apsivedus, tik, žinoma, už tinkamo. Už netinkamo niekada. Bet dėl manęs, matyt, dar nėra, o gal ir nebus, jei toks likimas [...]. Tuo ir baigiu. Ruoškis, mieloji, juo greičiau, juo geriau bus. Iki pasimatymo, dabar lauksiu tavęs, nors, tiesą pasakius, darbo yra nuo galvos iki kojų, bet kaip tau tai neatsisakysiu. Draugė Stasė. 1943 IV 10^a

* * *

Kaip jau viename laišku užsiminta, per 1943 m. Velykas klauseikiškė Adelė Kuokštytė išteikė už gretimo Jedžiotų kaimo ūkininko Juozo Noreikos. Tais pačiais metais balandžio 26 d. nausodiškė (iš Sedos parapijos) Stefa Aselskytė – už klauseikiškio Petro Vyšniausko. Jų kuklios vestuvės vyko jaunosios pusėje – Zabrukių vienkiemyje. Jose iš jaunojo kaimo dalyvavo (buvo vestuvių šeimininkė) juodu supažindinusi Stasė Pociutė. Adelė Abduskytė tapo tame pačiame Klauseikių kaime gyvenusio Algirdo Bernoto žmona. Tik Staselė Pociutė, nuoširdžiai besirūpinanti kitais, vis dar nebuvo radusi sau tinkančio, širdžiai mielo vyro.

Okupantų sujaukti likimai

Mažeikių žiemos žemės ūkio mokykla ruošė kvalifikuotus žemės ūkio ir namų ruošos specialistus. Ją baigusios merginos svajojo tapti geromis žmonomis, šeimininkėmis, ūkininkėmis, tačiau užėjęs sovietmetis, prasidėję areštai, įkalinimai, dingimai, žemės ir pastatų nusavinimai, tremtys, kolektyvizacija, sulaužė, sujaukė jų likimus, iššaukė gyventojų pasipriešinimą.

Stefa Aselskytė-Vyšniauskienė ir Petras Vyšniauskas kartu su savo trimis pirmaisiais vaikais. 1947 m.

STASĖ POCIUTĖ

Dar tebesitęsiant karui Kurše ir Vokietijoje, sovietų valdžia areštavo ir be žinios pradangino Stasės Pociutės brolių Mečislovą Pocių bei kaimyną Steponą Gramaliauską. Kitas brolis – Kazimieras Pocius nuo okupantų primestos valdžios slapstėsi. Patikėjęs sovietų paskelbta amnestija legalizuotis, prisiregistravo ir išvažiavo gyventi į Vilnių, bet buvo suimtas ir išvežtas į lagerius. Kalėjo Vladivostoke.

Mažeikių mokyklos auklėtinę Stasę Pociutę už ryšius su rezistentais okupantai 1947 m. išsiuntė dešimčiai metų lagerio. Iš pradžių ją, suėmę tėvų namuose, arkliniais ratais išvežė į Ylakių KGB būstinę. Ten kitą dieną ją aplankyti atvykę artimieji merginą rado labai sumuštą, visą nusėtą mėlynėmis.

Dalis rezistentų, su kuriais Stasė palaikė ryšį, buvo apsimetėliai enkavedistai. Kad nepaaiškėtų, kas jie tokie buvo, lageryje S. Pociutę netrukus nušovė, neva, dėl to, kad ji įžengė į uždraustą zoną.

(Nukelta į 48 p.)

Vyriausioji vestuvių šeimininkė Adelė Noreikienė (kairėje) su padėjėjomis. 1967 m.

Girdėjau ir tokį pasakojimą, kad ji, neištverusi lagerio baisumų, pati, priėjusi prie spygliuota viela aptvertos tvoros, per kurią tekėjo elektros srovė, ir ten žuvo, tapdama dar viena stalinizmo auka.

1948 m. gegužės 22 d. „išvaduotojai“ ir jų talkininkai į šaltąjį Sibirą išvežė būrį klauseikiškių, tarp jų buvo Kazimiero ir Adolfinos Pocių septynių asmenų šeima. Zenonas Pocius liko neištremtas, nes tuo metu atliko privalomą karinę tarnybą okupacinėje armijoje. Į be savininkų likusią Pocių sodybą nedelsiant buvo perkelta kaimo pradinė mokykla. Tuo pasirūpino iš to paties kaimo kilęs tuometis kolchozo pirmininkas. Kitu atveju neseniai statytus namus būtų perkėlę į karo metais sugriautą Skuodą. Mokykla čia veikė iki 1974 metų (kol kaime buvo ją lankančių vaikų), todėl Pocių šeimos nariams sugrįžti į savo gimtuosius namus nebuvo jokių šansų.

Senieji Pociai mirė vienas po kito: tėvas – pirmaisiais tremties metais, mama – antraisiais. Jų palaikus iš Serebrovo kaimo (Irkutsko srities Taišeto rajonas) 1989 m. artimieji parvežė ir palaidojo gimtosios Truikinų (Aleksandrijos) parapijos kapinėse. Na o Stasė Pociutė amžiams liko gulėti kažkur Uralo kalnuose. Jos trys dukterėčios iki šiol gyvena nedraugiškos Rusijos Sibiro platybėse.

STEFA ASELSKYTĖ-VYŠNIAUSKIENĖ

Tris vaikus tuo metu auginanti Vyšniauskų šeima taip pat manė neišvengianti tremties, nes šeimos galva Petras Vyšniauskas tarpukariu priklausė Ylakių šaulių kuopos būriui, dalyvaudavo jų rikiuotėse, pratybose. Negana to, S. ir Petro Vyšniauskų

sodybos pastatai savo didumu ir tvarkingumu švietė iš tolo. Kai kas stebėjosi: „Kaip jų savininkai dar ne Sibire?!“ Bijodami, kad ištremis, P. ir S. Vyšniauskai prisidžiovino ne vieną maišą duonos. Vėliau mes, jų vaikai, lankydami mokyklą, ilgai ta duona alkį malšindavome, ja draugus vaišindavome.

Vildamiesi, kad jei pasirašys į kolūkj, išvengs tremties, S. ir P. Vyšniauskai, ilgai nedelsę, tai ir padarė. 1949 m. gegužės 28 d. už Petro ir Stefanijos Vyšniauskų suvisuomenintą (nusavintą) turtą (1 arklį, 1 porinius ratus, 1 roges, 1 plūgą, 1 akėčias, 1 septynnagius drapakus) komisijos išduotu popierėliu jiems buvo išrašyti 235 sovietiniai rubliai. Turto nusavinimai vyko dar ne kartą, bet panašių popierėlių daugiau nebeišdavinėdavo.

Stefa Vyšniauskienė 1952–1953 m., augindama mažametį sūnų, savo šeimos buvusiam tvarte dirbo kolūkio paukštininke – prižiūrėjo dedekles vištas, buvo atsakinga už kiaušinių surinkimą. Už darbą jai popieriuje užrašydavo darbadienius.

S. ir P. Vyšniauskai vargo kaip ir daugelis kitų kaimo žmonių, tačiau žinojo, kad tiems, kas uždarinti lageriuose, ištremti į Sibirą, gyvenimas kur kas sunkesnis, tad rašydavo laiškus ir siųsdavo siuntinius tremtyje esantiems kaimynams, giminėms, dalindavosi su jais tuo geru, ką patys užsiaugindavo, ir dalindavosi žiniomis iš Lietuvos. Tie laišakai, siuntiniai iš jų namų tada keliaudavo tokiais adresais: Kemerovskaja obl., g. Kiselevsk L. O. J.; Irkutskaja obl., Taišetskij r-n, Talskij s/s., pos. Serebrovo; Taišetskij r-n, poselok Sujetiha, barak 12, kv. 1/z; Irkutskaja obl., g. Čeremhovo, p./otd. Griševo, Hr. Stroij kontora; Taišetski r., poselok Jerda; Irkutskaja obl., Čunskij rajon, poč. otd. Novo-Čunka, poč. jašč. 215/2-06; Gorod Vologda, st. Šieksna, p/a ob 256/12; Obl. Vologda, rajon Bieložiersk, p/o Karl Libkneht, p/a 256/17.

S. ir P. Vyšniauskų šeimoje išaugo penki vaikai.

Stefa, nors tokį būrį vaikų augindama, dar rasdavo laiko verpti, austi, siūti, siuvinėti, megzti, bitininkauti, veldavo veltinius (tūbus) ne tik savo šeimos nariams. Iš kolūkio papildomai imdavo žemės, kurioje augindavo daržoves. Pusę jų tekdavo atiduoti kolūkiui, kitą pusę derliaus buvo galima pasilikti savo šeimos poreikiams. Ji, kaip buvusi Mažeikių žiemos žemės mokyklos auklėtinė, talkino kaimynams surašant testamentus (yra išlikęs vie-

nas juodraštis), tvarkant kitus dokumentus, sumaniai ir kūrybiškai šeiminkavo, skoningai rengėsi. Kviečiama šeiminkauti pas kitus, atsisakydavo, nes tam laiko nebelikdavo. Turėjo dideles atsargas įvairiausių stuotkais vadinamų indų, kuriuos skolindavo kaimynams per laidotuves bei linksmesnėmis progomis. Man, kaip vyriausiam vaikui, tekdavo garbė sudarinėti skolinamų indų sąrašus ir pagal juos sutikrinti, suskaičiuoti, kai juos grąžindavo. Tėvai kitiems pažyčiodavo (paskolindavo) ir divonius (raštuotus audeklus). Atmintyje išliko mūsų sodyboje buvusios vienos išskirtinės dienos akimirkos. Tada, lyg tai kai dar nebuvo kolchozų, per Petrines iš Sedos dideliu dvikinkiu vežimu ir mindami dviračius atvyko būrelis mano mamos giminaičių. Ta proga sode tarp obelių eilių pastatė ir balta staltiese uždengė stalą, ant jo padėjo mamos suruoštas vaises.

Mama 1957 m. spalio 25 dienos laiške rašė: „*Aš išeinu į ligoninę ir todėl jūs visi vaikeliai likit sveiki. Dideliai nesurūpinkitės su manim. Kaip Dievas duos, taip bus...*“ Ji nebesulaukė, kol iš tremties sugrįš brolio Jono šeima, kuri po ilgos kelionės atvyko tiesiai į jos laidotuves. Stefa Aselskytė-Vyšniauskienė Anapilin išėjo 1958 m. spalio 31 d. Mirties priežastis – vėžys, IV stadija.

Dar keletas sakinių apie jos brolius ir seserį:

Aselskių ūkio paveldėtojas Bronius, rusams stumiant vokiečius iš Lietuvos, pasitraukė į Vakarus, vėliau apsigyveno Kanadoje. Mūsų šeimoje buvo aiškinama, kad jis dingo be žinios. Taip motina Rozalija Aselskienė, vadinta babūnele, senatvėje liko be testamentu numatytos aiškos ir detalios globos. Jauniausiąją jos sūnų Albiną 1944 m. rudenį, jau savo tvarką įvedinėjant rusams, nušovė į Aselskių tvartą įsibrovę kažkokie plėšikai kareiviškomis uniformomis. Vyriausioji dukra Genutė Antanavičienė amžinybėn išėjo 1956 m., o babūnelė – 1959 m.

ADELĖ KUOKŠTYTĖ-NOREIKIENĖ

Viename Stasės Pociutės laiškų buvo užsiminta, kad jos bendramokslė Adelė 1943 m. ištekdėjo už Juozo Noreikos į kaimyninį Jedžiotų kaimą. Jaunojo ūkiui priklausė 28 hektarai žemės, tame ūkyje buvęs didelės tvartas su užvažiuojamuoju tiltu, erdvi daržinė, klėtis ir dviejų galų troba (gyvenamasis namas). Rusams vėl užėjus, Juozo Noreikos brolis su kitais kaimo jaunuoliais įsitraukė į pagrindinę antiokupacinę veiklą. Jie buvo išaiškinti.

1951 m., pradėjus mokintis Klauseikių pradinėje mokykloje, žinojau, kad Petras Kuokštys su savo žmona globoja ir į mokyklą leidžia savo dukrą (taip man atrodė) Danutę Noreikaitę. Tik gerokai vėliau paaiškėjo, kad jos tikrieji tėvai yra 1948 m. gegužės 22 d. ištremti į Sibirą. Tėvus ištrėmus, ji gyveno pas dėdę ir senelius, iš jų sodybos eidavo į mokyklą.

Tremtyje Noreikos dar susilaukė dviejų sūnų ir dviejų dukterų: Algio, Romo, Irenos ir Laimos. 1958 m. Noreikos grįžo į Lietuvą. Čia jų nemažą šeimą dar papildė sūnus Vidmantas ir dukra Elena. Po tremties jie apsistojo Šilutėje, vėliau persikėlė į Klauseikius. Tada jų sodyboje šeiminkavo kolūkis, o troboje gyveno viena kolūkiečių šeima. Jai vargais negalais išsikrausčius, Noreikoms buvo leista vėl gyventi savo namuose, kuriuos jie rado labai apleistus, suvargusius. Noreikos ėmėsi juos suremontavo.

Adelė Kuokštytė-Noreikienė net ir ilgų, varginančių kelionių, kraustymosi iš vienos vietos į kitą metu išsaugojo ne tik Mažeikių Namų ūkio mokyklos baigimo pažymėjimą, bet ir ne ką blogiau atrodantį Aleksandrijos pradinės mokyklos baigimo atestatą, išrašytą 1934 metais. Neilgai trukus po sugrįžimo į Lietuvą ji pradėjo garsėti ne tik savo kaime, bet ir plačioje apylinkėje puikiu gospadinavimu, kepamais skaniais tortais. Ji savo darbu įtikdavo ne tik besikeičiančioms vietinio kolūkio valdžioms, bet ir vaišinamiems aukštesniems svečiams. Ji savo pačios lauko virtuvėje pagamintu maistu maitindavo kolūkyje per darbymečius talkininkaujančius studentų būrius, įvairių šefuojančių įmonių darbininkus. Adelė vis būdavo kviečiama vyr. šeiminkės pareigoms į vestuves, laidotuves bei kitomis progomis.

Ne tik aš, bet ir mano brolis bei sesuo ją maloniai prisimename kaip vyriausiąją savo vestuvių šeiminkę ir mūsų mamos mokslo draugę. Vėliau Noreikų užsakymu iš ąžuolo padirbinau ir jų kieme pastačiau kryžių – jų šeimos padėkos ženklą Dievui, kad laimingai sugrįžo į gimtinę iš Sibiro tremties – iš Irkutsko srities Taišeto rajono, Serebrovo kaimo. Ten tremties metu minėtos Pocių šeimos jaunimas kirto mišką, genėjo, tempė, išvežimui krovė medžius. Ten Juozas Noreika, dirbdamas su benzopjūklų, ne kartą pašalo kojas, kurias senatvėje teko amputuoti. Jis į Aleksandrijos kapines iškeldavo 2005 m., Adelė Noreikienė – 2010 m.

(Nukelta į 50 p.)

Adelė Abdulskytė-Bernotienė prie gimtinės berželių apie 1948-uosius metus

Didelė garbė mudviem su žmona Liuda Vyšniauskiene buvo dalyvauti Adelės ir Juozo sūnaus Algio vestuvėse ir vaidinti piršlius. Adelę ir Juozą džiugino dvylika anūkų. Visada Noreikų namuose ne tik pačios Adelės, bet ir jos dukrų būdavome maloniai sutinkami, pavaišinami. Jų gyvenimas (sodyba) beišnykstančiame Jedžiotų kaime yra išlikusi.

ADELĖ ABDULSKYTĖ

Ši mergina už jos gimtajame kaime gyvenusio Algirdo Bernoto ištėkėjo 1948 metais. Jam priklausęs dvylikos hektarų ūkis buvo gatvinio tipo gyvenvietėje palei vieškelį. Adelė šio ūkio, kuriame buvo didelė troba, erdvi daržinė, keli kiti ūkiniai pastatai, šeimninke beveik nespėjo pasijusti, nes po metų nusistovėjusią tvarką sujaukė sovietų valdžios prievartinis būdas įkurti kolūkiai.

Toje pat gatvinio tipo kaimo gyvenvietėje kelių buvusių ūkininkų sodybų gyvenamosiose trobose buvo nurodyta atlaisvinti vietos kuriamo kolūkio administracinio centro reikmėms. Didelėje Bernotų troboje iškart atidarė klubą-skaityklą. Jos vedėju pa-

skyrė Algirdo brolių Bernardą. Neilgai trukus, kaimo jaunimui išsilaksčius į artimiausius Liepojos ir Klaipėdos miestus, Bernotų troboje liko tik veikianti biblioteka. Ji panaikinta 1974 m. – kai Klauseikių kolūį prijungė prie Aleksandrijos kolūkio. Beveik visus tuos metus bibliotekos vedėja su nedidelėmis pertraukomis dirbo Adelė Bernotienė. Kitos čia dirbti paskirtos bibliotekininkės ilgai neužsibūdavo.

Adelė prie kitų kolūkio darbų nėjo. Ji turėdavo įvykdyti tik jai uždėtas įvairias ravėjimo normas.

Namuose ant Adelės pečių gulė visas kolūkiečių namų ūkis, nes vyras Algirdas, tapęs mechanizatoriumi, vikšrinu traktoriumi kolūkyje dažnai turėdavo dirbti ne tik dieną, bet ir naktį. Adelė ir Algirdas turėjo dukrą Romą ir sūnų Zigmą.

Visi, kas pas Bernotus užeidavo, svečiuodavosi, įsitikindavo Adelės pagamintų valgių skanumu, išskirtinumu. Tada jau retas kuris iš kaimynų ir gimių beprisiminė, jog ji šeimnininkavimo paslapčių mokėsi Mažeikių žiemos mokykloje. Ji svečius stebindavo mėsos patiekalais, raugintais obuoliais, pyragų vyniotiniais. Kitur šeimnininkauti neidavo, matyt, nebūdavo kada. Neatsisakydavo, jei kas paprašydavo, tik duonos, pyragų iškepti kaimynystėje vyksiančioms vestuvėms ar kitų susiejimų proga.

1951–1953 m. Klauseikių pradinės mokyklos, kuri veikė ištremtų Pocių troboje, mokytoju dirbo viengungis Pranas Jašinskas – mano gyvenimo pirmasis mokytojas. Jam valgyti gamindavo ne kuri nors kita arčiau gyvenusi kaimo moteriškė, o Adelė Bernotienė. Jai savo trobos didžiajame kambaryje vieną sezoną prisiėjo maitinti ir kaime melioracijos darbus vykdžiusius, devyniasdešimt ažuolų išnaikinusius melioratorius.

Adelė Bernotienė į Aleksandrijos kapines, kuriose palaidotos ir šiame tekste paminėtos dvi jos moksladraugės, atgulė 2004 metais. Jose kol kas dar nėra antkapinio paminklo Stasei Pociutei, į pažinę suvedusiai mano tėvus.

Tiek glaustai apie keturias nuostabias Mažeikių žiemos žemės ūkio mokyklos Namų ruošos skyriaus 1942 metų auklėtines. Kas apsakys likusiųjų dvidešimt vienos bendramokslės gyvenimus, likimus?

Publikacijoje panaudotos nuotraukos, kuriose nenurodyti jų savininkai – iš Juozo Vyšniausko albumo. Jų autoriai nežinomi